

Från ÖSTENTOP - ÖRSLÖSA släktbok av Agnes Svensson, utarbetad på eget initiativ av Adin Larssons efterkommande. Med efterföljande kommentarer av Berit K Olsen. (Karl och Adin Larsson var min fars kusiner.

Några familjeanmärkningar om problemet fattiga och rika..

«Karl och Hilda»

De träffades på Russlebacka i Järpås där Sven föddes. (1909) Nästa statar arbete blev i Dimsaholm Dimbo där Greta är född. (1910). Den 19-4-1912 kom familjen till Perstorp under Stola i Strö där Erik (1914) och Gunnar (1916) är födda. Den 13-11-1917 flyttar de till Gösslunda. Den 12-7-1918 kommer de till Björkhagen under Traneberg. (*Det var ikke uvanlig å flytte ofte, men her ses det at de har flyttet over relativt store avstander.*

Utfærdstrang, få arbeidsmuligheter eller dårlig rykte?) Där blir Signe född (1919) och historien därifrån finns en artikkel ur tidningen «Fäderneslandet».

Men hur gick det sedan?

Jag (*Det må være forfatteren av slektsutredningen, Agnes Svensson fra Kållandsø.*) har talat vid en man som kom ihåg en del. Han sa att Karl inte alltid var snäll och en del sprit så Hilda hade det inte så bra och när Karl blev sjuk och kom till Ekeberg (*Ekeberg Sanatorium i Skara, innviet 1918*) hur skulle hon klar sig, själv blev hon sjuk, men inte lungsot utan något i magen kanske magsår. De blev utkörda ur torpet nästa torpare kom och skulle flytta in.

De fick då flytta in i gamla Hulan (*Hulan i dag er to steder, ett på hver side av veien, like før man kommer til St:a Marie Kapell*) den gården hade blivit flyttad till den nuvarande platsen.

Men gamla huset fanns kvar ingen hade bott där på några år det var säkert inte så bra.

När modern kom till Ekeberg fick soknen ta hand om barnen. Sven fick komma till Gustav och Lander Ekerot två ensamma bröder som bodde i Ersbacken (*ved Traneberg*) han konfirmerades samma år som modern dog. Bröderna Ekerot var snälla det var Gustav som lagade maten han hade varit sjöman.

Erik kom till Skattegården och hade det nog rätt bra familjen flyttade sedan till Hulan och där var Erik dräng i min ungdom.

Gunnar fick det nog värst han kom till Johannes Andersson i Granvik (*innerst i Hörviken. Johannes Andersson f. 1878 kan sees på Portettgalleri fra Skaraborg. Han var skipsreder og bl.a. leder av skolestyrelsen*) och fick hela tiden höra att de var finare och bättre folk än han de åt i salen och fick sitta själv i köket och minsta dottern försökte jämt skylla allt på honom och då fick han stryk. Som 12 åring kom han till Østgötatorp där älsta sonen hade häftigt humör och där det blev stryk ständigt som 18 åring kom han till Fiskartorpet (*flere steder heter det så*) och där var de mycket snälla.

Greta och Signe kom till Vallen (*ved Otterstad*) Greta var snart stor nog att ta pigplats. Signe kom till sin faster Anna i Råda.

Karl Johan flyttade 1925 till Ørslösa och bodde sedan i K. Råda granne med Ångshagen där Arne Johansson var född när jag talade med honom och frågade om han viste vem slaktarn Karl Larsson i Råda var blev jag snopen jag frågade om han hade några barn och vist hade det och där kände jag både Erik och Gunnar.

Införd i tidningen «Fäderneslandet» :

Humanitär fattigvård, som avfolkar landsbygden.

Låt «hjonen» dö, så minskas fattigvårdskostnaderna.

Detta är den av Fäderneslandet kontrollerade, sannferdiga skildring av huru en torparfamilj på man, hustru och fem barn totalt spolierades och gick under sedan den kommit i händerna på nutida svensk fattig-«vård», som bekant er den mest «humana» och socialt välordnade byråkrati i världen.

Mansgårdsbyggnaden på Tranebergs gård. Fram till 1908 var Tranebergs skola inrymd i huset. Lärarinna hette Lovisa Dahlén, hon var sk "självlärd". När den nya skolan togs i bruk 1908 stod huset obebott med ett undantag. I lägenheten till höger om stora ingången bodde trädgårdsmästaren Edvin Flykt till i slutet av 1920, han arrenderade trädgården på Traneberg. Gunnar Andersson blev ägare till gården i slutet på 1920-talet och bodde först i en flygelbyggnad. Ombyggnaden av stora huset skedde i början av 1930-talet. Även Emil Ryd, en tidigare ägare till gården hade bostad i en flygelbyggnad. (Avfoto av ett vykort)

Händelsen utspelades på Kållandsö i Vänern. Bland andra större gårdar ligger där Tranebergs gård. Vars ägare är en man vid namn Rydh. Denne har en inspektor vid namn L. Pålsson. Han är tillika fattigvårdsföreståndare.

År 1921 drabbades en torpare, Karl Larsson i Bjørkhagen under Tranebergs gård av svår sjukdom och måste intagas i Ekebergs sannatorium. Under tiden fick torparhustrun själv sköta torpet samt sina fem barn. Ingen hjälp i arbetet fick hon, ens under brådaste skördetid hon slet ut sig och blev liggande sjuk hon också.

I samma vecka kom mannen hem från sannatoriet. Under sin sjukdom hade han råkat i skuld till sin husbonde, godsägare Rydh. Det gällde blott något 100-tal kronor, men intet anstånd gavs. Torparefamiljen försattes i konkurs och allt dess lösör gick under klubban.

Dessa hårda åtgärder vidtoges av godsägarens handgagne man och inspektor, Pålsson, som tillika är fattigvårdsföreståndare. I den senare funktionen skulle han väl eljest ha följt nya fattigvårdslagens föreskrifter om att i god tid understödja och hjälpa familjen i fråga. Nu fick den i stället gå under alldeles.

I febr. 1922 insjuknade nämligen på nytt hela torparfamiljen, till följd av den svält och övriga umbäranden som drabbat de stackars människorna där inne i skogstorpet. Familjen fick ligga där i sitt elände i tre hela dagn. Då kom en fjärdingsman dit för att-medela en utmätning. Han möttes vid inträdet i stugan av en sexårig pojkbysing, som gick omkring och gav de övriga sjuka vatten att dricka. Vatten var det enda födoämnet som då fanns i torpet. Nu underrättades torparen Larssons syster och svåger om hur det stod till, och de åkte till de nödlidande med mat. De togo också uti med fattigvårdsföreståndaren Pålsson, vilken nu tvangs att tillkalla läkare. Denne kom och förklarade både Larsson och hans hustru i trängande behov av sanatorievård. Ett intyg härom överlämnades till fattigvårdsföreståndaren Pålsson men denne struntade blant här utan infann sig i stället vid Larssons sjukbädd och rådde honom att-

skaffa sig en statplats, ty annars skulle barnen tagas ifrån dem. Och sedan 1. mars skulle torpet vara utrymt, ty ny torpare skulle tillsättas detta var ultimatum.

Tiden gick. Den 1. mars var hustru Larsson ännu sängliggande. Men den hårhjärtade inspektoren o. fattigvårdsföreståndaren Pålsson gav sina drängar att med häst och vagn bortforsla torparfamiljens kvarvarande lösöre, jämte den i sängen liggande hustrun, till ett av Pålsson anvisat skjul. Samtidigt skulle barnen skiljas från föräldrarna och utackorderas på socknen. Vilket allt gick i verkställighet fastän barnan till början finge följa med till det provisoriska bostadsskulet. Där hölls familjen inföst och fick frysa och halvsvälta ett par månader till i maj månad då man och hustru äntligen skjutsades i väg till Ekeberg sanatorium. Under vistelsen där blev mannen Larsson något bättre, hustrun därimot allt sämre. Vad det var hon led av begrep doktorn inte riktigt, men tuberkulos var det knappast sade han. Kvinnan fick, trots detta icke lämna sanatoriet, ty Kållandsö komun hade inackorderat henne där på grund av att komunen saknade eget fattighus. Först efter enträgen begäran tilläts den stackars kvinnan lämna sanatoriet och fick tillstånd att resa upp till en syster och svåger i Stockholm. Hon var då nästan naken och hade fått respengar av några bekanta som besökt henne på sanatoriet.

Kvinnan for alltså till Stockholm. Ty något hem hade hon ej längre. Det hade fattigvårdsföreståndaren Pålsson förskingrat och skövat. I Stockholm bereddes kvinnan tillfälle att söka specialist. Denne förklarade att hon led av svår- magsjukdom och att sjukdommen nu var allt förlängt framskriden för att bot kunna vinnas. Nu var alltså tiden inne för hemkomunens fattigvård att definitivt ta hand om sitt dödsdömda offer.

En hänvändelse gjordes också från Stockholm till fattigvårdsföreståndaren Pålsson på Kållandsö att ordna för kvinnans återstående dagar. Som svar kom ett medelände att om hustru Larsson ville återresa till sin hemort så skulle fattigvården betale resekostnaderna. Men vart skulle hon då resa? Hon hade ju intet hem längre, och komunen därnere har, som förut sagts, inte bekymrat sig om att ordna med något fattighus. En anmodan avläts till fattigvårdsföreståndaren Pålsson att möta i Lidköping och där övertaga omsorgen för den sjukas vistelseort, varefter resan företogs. På grund av den sjukas oförmåga att reda sig själv åtföljdes hon av sin svåger så fick underkasta sig denna för honom dyrbara resan.

I Lidköping behagade emellertid fattigvårdsföreståndaren Pålsson icke inställa sig till avtalat möte. Färden ställdes då till d:r Waller i Lidköping vilken förklarade «att den sjuka borde haft vård för ett år sedan, så skulle hon ha blivit frisk. Nu var intet att göra.» Men så här er det alltid, när det er fattigvård med i spelet, sade dokter Waller förtrytsamt.

Slutet på det hela blev, att hustru Larsson äntligen fick dö hos en av sin manns systrar i Ørslösa socken. Hennes sista dagar där lär inte ha varit stort bättre enn de föregående hon fått genomlida under svält, umbäranden och vanvård. Men nu slapp äntligen godsherrn till Traneberg och hans inspektor, fattigvårdsföreståndaren Pålsson mera besvär med det «hjonet».

Barmhärtiga människor har tagit till sig familjen Larssons barn. Komunen är naturligtvis underhållsskyldig för dem, men fattigvårdsföreståndaren vägrar lämna något som helst bidrag.

Ej heller har nogon resekostnad, ehuru utlovad för hustru Larssons resa från Stockholm ännu lämnats. Tror herr Pålsson att det blir billigare när kostnadsfrågan kommer in för länsstyrelsen i Skaraborgslän?

Nå, fem barn, däribland tre pojkar, hålla nu på att växa upp där nere i sitt «älskade fosterlands kära barndomsbygd» å Kållandsö. De veta alla hur deras mor dog och «varför» hon dog.

Och de komma förvisso «aldrig» att glömma det.

Nu är året 1995 och av dessa barn lever två och de har inte glömt och barnbarnen vet mycket väl tack vare denna tidningsartikkel som finns kvar.

Denne artikkel er fra «Fäderneslandet», en avis som ble utgitt i perioden 1830-1954. 1914-1933 var preget av nettopp slike skandaleoppslag

Berits kommentar:

Fattigdom og rikedomar i östra delen av ön.

Det finns nu 2018 mer än tio år sedan jag mirakulöst hittade min fars rötter i Örslösa och Kålland / Kållandsö.

I familjeboken "Østentorp. Örslösa "som jag fick, jag läste en chockerande berättelse om hur det offentliga stödet så sent som på 1920-talet brutalt bidragit till att förstöra en familj i djup nöd.

Det var min egen fars kusin, Karl Larsson och hans familj det handlade om.

Karl Erik Larsson f.1914 var son till min farfar syster, Maja-Britta, den enda av syskonen som har etterkommande i Sverige.

Under åren som gått har jag blivit bekant med två av Karl sonson: Ulla-Britt Blomberg, dotter till äldste son Sven Rickard Nataniel, b 1909 Lennart Larsson, son till den näst yngsta barnet, Gunnar Martin B 1916. Dessa vänliga.. och välkommande "barn" mina sysslingar (sysslinger) är samma som ovan nämns att de aldrig glömma vad som hände med deras farföräldrar.

Jag var tvungen att läsa allt igen och det var inte mindre chockerande den här gången. Inte minst för att jag gjorde en upptäckt som sätter vår Oral Resonance Spread i ett expanderat perspektiv när det gäller motsättningen mellan släktets rika och stackars grenar.

Hela tiden jag har varit angelägna om att ta reda på varför det uppenbarligen gick så fel med min farfarsfar, John Andersson, så småningom kallas Ljungkullaren, efter platsen han bodde i den fattiga Backljugnkullen. Där dog han och min farfar, Kristina, sannolikt av svält och svält. Alkoholismen var mycket vanlig bland småskaliga människor, inte minst för att bönderna förade hemstöd och bundet de fattiga till sig själva genom erbjudandet av sprit för arbete som betalning. Så var det också.

Johannes var den äldste sonen, men gården gick till 7-8 års yngre bror, Sven. Bevarade genus, Erik Hellström på en av de nuvarande East Torp Farms, tror att orsaken var att Sven gifte rik och därmed haft mulighet att köpa gården. Inga Marie Larsdotter, hans hustru, var dotter till b. Lars Olofsson 1798 och b. Maja Nilsson 1799 som ägde och bodde omväxlande i Lunnaregården och Utbogården (tidigare gästgivare gård) i Tolsjö. De hade också andra fastighetsavdelningar enligt döttrarna. Änken av Østtorp, Maria Persdotter, hade varit före sin tid och ville i hennes vilja (som hon inte kunde skriva) att "tjejerna skulle vara som pojkar". Jag tror inte att hon fick det igenom, men oavsett omständigheterna, min farfar var tvungen att sälja sin andel. Den yngste sonen, Lars, var föräldrad som överlevande. Han var bara fyra år gammal när mamman dog. Mer om detta i ett separat dokument.

Det jag har hittat med Erik Hellström har sagt. Sven fick självklart hjälp av sin svärfar att ta över Østentorp.

John behöver inte ha haft problem med alkohol eller annan från början, men Ljungkullen låg så att de såg rakt över till gården där Sven och familien bodde, och det har verkligen varit tungt, och kan i sig vara anledningen, efter flera år tog huset ner och sätta tillbaka det på ett bra avstånd. I den här nya Ljung kullen var det att de, och även den ogiftiga dottern Johanna, dog.

Vilket styrker min oppfattning om antagonism mellan rika og fattiga, är hjärtskärande opplysning i boupptäckningen av Johanna att de var skyldiga pengar till en medlem av den andra familien grenen av doktorsavhandling ride. En nära familjemedlem, mer specifikt Johannas egen kusin, betalades for att hämta en doktor for dödsfallet!

Informationen om liknande antagonism mellom rika og fattiga två generationer senere, fann jag till min stora förvåning när jag på min nya oversyn av Karl berättelse, bestämde sig for att

se om det fanns något att hitta markägaren Emil Ryd (h) på Traneberg. Det var bara tre träffar på Google, och en av dem jag hade läst tidigare men glömde namnet. Det gäller familjen på Storegården i Västerplana. Där bodde "Rikeman" och hans fru Johanna (historien är mycket läsbar). Johanna var syster till Sven Anderssons hustru Inga Maria Larsdotter (den rika), och anledningen Svens dotter Charlotta med sin man och sina barn bodde där ett par år för att hjälpa Johanna änka. (Gården är fortfarande i deras efterkommande besittning.)

<http://kinnekullehembygd.se/nedre-storegarden-pintel-i-vasterplana/>

I artikeln framgår att Johanna också hade en syster, Kristina, gift Johan Ryd. När Johan Ryd dog, arvde mor och son Traneberg. Det var inte riktigt som det står i artikeln. Den tidigare markägaren som heter Jonas Johansson Ryd, som i sin tur var son till Johannes Jonsson Ryd (hämmansägare UTI Ullered, Sjöheden, ursprungligen från Råda. F.1792) Jonas, f. 1818, hade varit gift med Greta Jansdotter Sandberg som dog 1870. Han gift så med Kristina Larsdotter 1872 och de fick Emil (Gustaf Emil) 1874. Jonas hade $\frac{3}{4}$ Frisegården i Gösslunda, men 1875 flyttade de till Brynåsa (en gård i medeltiden gavs till Gudhem kloster). Jonas Ryd kallade här "Godsägare" under Husförhöret 1880 och "hämmansägare" 1890, varefter han var "godsägare" på Traneberg 1900.

Det är konstigt hur någon blir markägare, andra hamnar som "fattigdom".

Det hela med Traneberg är något oklart. En annan plats säger att Johanna i hans följeslagare tog med fler fastigheter, inklusive 2/3 av Traneberg. Det sägs också att Emil var Rikeman fostrets pojke. Traneberg är under alla omständigheter inte listat som en del av boet efter Johanna.

Under alla omständigheter bodde Emil och hans mor i Traneberg 1910. Fadern dog 1903.

Historien om hyresvärden som kastade Karl och hans familj var 1921-22.

Vad är då lite oklart, är att det står att Traneberg såldes 1918 till Jönköping Katrine Fors Skogar. I det här fallet bodde Emil Ryd fortfarande på Kållandsö, innan han flyttade till Stockholm och köpte en hel "stadsdel". De indikationer på att han sålde 1918 är att han 1919 var med och befallde 6600 kr på färjan "Kållandsö" som var till salu och var ovetat av Emil Ryd med mer.

Information från Friend Museum förklarar sammanhanget. <http://83.223.9.232/carlotta-vm/web/object/164671>

Här verkar det som om Emil Ryd bodde i en vingebyggnad efter att han hade sålt. En Gunnar Andersson borde ha köpt i slutet av 1920-talet. Möjligen har det varit en ägare däremellan? Ovannämnda skogsbruksföretag?

Emil Ryd har uppenbarligen varit en mycket speciell och jag tror att jag vågar säga en lite tilltalande person. På internet är en ganska bisarr historia skriven av en före detta ordförande i Skaraborgs Läns Naturskyddsföreningen, dåvarande pensionerade distriktslantmätaren Gunnar Linde från Lidköping. Han besökte Emil Ryd i Stockholm 1951 för att be om pengar till ett naturreservat på Kållandsö. Han beskriver Ryd sått: "Ett stort original DÅ bodde i en liten statarstuga på sin egendom, låg på soffan och och hämta historia, Drack Brännvin OCH understundom slogs med Drängarna."

På ett sätt var han följde med sin uppfostran som en av diser Drängarna och saknade vad som krävdes för att bli en väpnare med integritet.

Banergatan 45 är förresten en statlig jugendstilbyggnad strax utanför Karlaplan. Det är annars oklart huruvida han var ägaren här, från vad jag kan läsa från artikeln som är bifogad och mycket läsbar. <http://gunnarlinde.com/res/FarFar/gunnarlindeochmiljonarenryd.pdf>

Allt som allt är det uppenbart att Emil Ryd var fortfarande på Kållandsö 1921, och trots att journalisten verkar lägga vikt att nämna "fattigvårdsföreståndaren Pahlsson" så många som möjligt av gånger, jag tror att han säkert fortfarande har Ryds man.

Det är inte otänkbart att Emil Ryd mycket väl visste vem Karl Larsson var - de var inte släkt - men var i varandras äktenskap sleksnettverk.

Familjeledningen var sådan att Emil var en kusin bland bl.a. Anders Gustav Svensson, kallad A.G. Svensson, som var son till Inga Maria och Sven, Ljungkullarens bror. Å andra sidan, A.G. kusin till min farfar, Ljungkullers äldsta son.

Det är inte otänkbart att hyresvärden Emil Ryd kanske har hört talas om "fattighjonet, Ljungkullaren i östra Torp!

Oslo 2018.

Berit K Olsen.